

27 MAYIS

Bir İhtilal, Bir Devrim, Bir Anayasa*

N. İlter Ertuğrul**

*“İhtilâl ne iyi ne fenadır. İhtilâli şartlar yaratır.
Eğer şartlar ihtilâle gebeysen ve
eğer iktidarlar bu şartları gereği gibi
değerlendiremezse, ihtilal olur.”
Ş.S. AYDEMİR*

2010 yılı, 27 Mayıs'ın ellinci, 12 Eylül'ün de otuzuncu yılına denk geliyor. Bu yüzden 2010'da askeri hareketlerin bol bol konuşulacağını tahmin etmek zor değil. Kimilerinin toptancı bir yaklaşımla, her türlü askeri harekete karşı olduğunu açıklayacağını, 27 Mayıs'ı, 12 Mart'ı ve 12 Eylül'ü aynı kefeyle koyacağını, iktidara yakın, 'yandaş medya'nın Türk Silahlı Kuvvetleri'ne karşı yürütülen 'asimetrik' harekâtın bir parçası olarak 27 Mayıs'ı yerden yere vuran yayımlar yapacağını tahmin etmek de.

Oysa bir 'tarihçi', her olayın kendi dönemi içinde, kendi koşullarıyla değerlendirilmesi gerektiğini bilir ve 'dün'e 'bugün'den bakan bu kolaycı yaklaşıma teslim olmaz. ODTÜ Tarih

Bölümü Başkanı Prof. Dr. Seçil KARAL AKGÜN'ün 27 Mayıs kitabı böyle bir yaklaşımın ürünü.

* ODTÜ Yayıncılık, 1. Baskı: Haziran 2009, Ankara, 291 sayfa.

** AÜ SBF ve ODTÜ Tarih Bölümü yarı zamanlı öğretim görevlisi.

Seçil KARAL AKGÜN'ün 'tarihçilik' yanında başka bir özelliği daha var. Tarihçi, Ordinaryüs Profesör Enver Ziya KARAL'ın kızı. Enver Ziya KARAL, aynı zamanda 27 Mayıs sonrası oluşturulan Temsilciler Meclisi'nde Anayasa Komisyonu başkanıydı. Enver Ziya KARAL'ın o dönemdeki el yazısı notları da bu kitapla gün ışığına çıktı.

* * *

Seçil KARAL AKGÜN'ün kitabı 27 Mayıs'a, hem bir 'tarihçi', hem de o günleri yaşayan bir 'genç kız' gözüyle bakıyor. 27 Mayıs'ı, 13 yaşında TED Koleji'nde bir ortaokul öğrencisi olarak yaşamış bir genç kızın gözüyle şunları hatırlıyor:

“(Ç)oğu ilkokula başladıklarından beri arkadaş olan öğrenciler arasında DP’li olma ayrıcalığını her halde ilkokul dördüncü sınıftayken okulun dağılıp saatlerinde bekleyen kırmızı plakalı araçlarla fark etmişim. (...) (O) yıllarda okula gidip dönme saatlerinde Kolej-Bahçelievler-Ulus arasında sadece öğrencileri taşıyan belediye otobüslerinde kelimenin tam anlamıyla balık istifi üst üste ulaşım, çoğumuz için tek seçenektir. DP ileri gelenlerinin, bakanların ve mebusların çoğunun çocuklarının okula babalarına tahsisli araçlarla gidip gelmeleri, her halde daha çok çocukları karda kışta duraklarda bekledikleri otobüslere itiş kakış binen aileleri rahatsız ederdi. Annelerimizin dudak bükerek ‘devletin aracıyla’ dedikleri kırmızı plakalı otomobiller; öğretmenlerin çoğunun bu araçların yolcularından ödevini yapmayanlara veya sözlüye hazırlanamayanlara gösterdikleri hoşgörü ile birleşerek DP’li olmayan bizlerde sanırım ilk ‘öteki’ duygusunu yaratmıştı.”
(s. 86)

Bir 'tarihçi' gözüyle ise, DP'nin kuruluşuyla başlayan kitabında Karal Akgün önce “Beyaz İhtilal ya da Karşı Devrim (s. 9-35)” tartışmalarına değinerek DP iktidarını anlatıyor. “Bağımsızlığı Yaralayan İki Anlaşmalar (s. 41-45)”ı, (anlaşmaların tam metinlerini de Ek'te vererek) “İktidarla Muhalefet Arasında Derinleşen Çekişmeler (s. 50-61)”ı, “Ege, Topkapı ve Sonraki Olaylar (s. 61-66)”ı, “Muhalefete Komisyonla Meclis Soruşturması”nı ve tahkikat komisyonunun kurulmasını (s. 66-82) aktarıyor ve sonra yukarıda aktardığımız “Kişisel Anılardan Bir Demet (s. 82-88)” sunuyor.

“Geliyorum Diyen İhtilal (s. 88-101)”den sonra Karal Akgün, “İhtilale İlişkin Birkaç Saptama (s. 101-109)” yapıyor ve 1908 ile arada benzerlikler kuruyor:

“Siyasi deneyimleri olmayan Milli Birlikçileri hareket sonrası planlarındaki yetersizlik açısından Meşrutiyetin duyurulması aşamasındaki Genç Türkler’e benzetmek herhalde bir yanılğı olmaz. 1908’in bu ihtilâlcı gençleri de Milli Birlikçiler gibi yüce duygularla dolu olmalarına karşın, siyasal deneyimden yoksundular (...)

27 Mayısın heyecanlı ve duyarlı ama sadece askerlikle uğraşmış genç subayları da siyasal deneyimden yoksundular. Giriştikleri eylem düşündükleri gibi başarılı olup birkaç saat içinde yurt çapında onaylanınca, birdenbire, düşünmedikleri bir şekilde ülke yönetiminin sorumluluğuyla yüz yüze kalıvermek onları şaşkınlığa itmişti. Yönetimde gözü olmayan Milli Birlikçiler İttihatçılardan daha örgütlü olmakla birlikte, örneğin, sabah 4.30’da hareket (...) radyodan duyurulurken, hatta günün ileri saatlerinde yapılan duyurularda bir lider adı verememişlerdi.” (s. 102)

Karal Akgün, 27 Mayıs dönemini, iki Milli Birlikçi Kamil Karavelioğlu ve Sami Küçük’le yüzyüze görüşmelerle ulaştığı tanıklıklarına da dayanarak aktarırken, İhtilal’e sağlanan yasal gerekçeyi (s. 109-114) ve “*Geçici Anayasa* (s. 114-119)”yı da veriyor.

“*İlk Anayasa Tasağı*”nın başlattığı “*Anlaşmazlıkları* (s. 119-124)”ı, “*İkinci Anayasa Taslağı*”nı, “*EMİNSU’lar*”ı, üniversitedeki ayıklamayı, “*14’ler*”le, MBK’nin “*Siyasi Sürgünleri*”yle bağlıyor (s. 124-148). MBK’nin “*Bitmeyen Sarsıntuları* (s. 148-156)”nı, “*Gerçekleştirdiği Yenilikler* (s. 156-165)”i aktarıyor.

“*Kurucu Meclis*” ile “*Yeni Bir Sayfa*” (s. 165-172)” açıyor, 1961 Anayasası’nın yapılışını ve “*Özellikleri* (s. 172-190)”ni ve Enver Ziya Karal’ın notlarından “*Anayasa Tasarısı Üzerinde Tartışmalar* (s. 190-197)”ı izleyebiliyoruz. Ardından “*Referandum* (s. 197-206)” geliyor ve Seçil Karal Akgün soruyor “*15 Ekim Seçimleri ve Demokrasiye Dönüş (mü?)*” (s. 206-213). Kitabın “*Sonuç*” bölümünden, 12 Mart’a giden süreci de çıkarabiliyoruz.

Kitapta Dörtlü Takrir’den Kuzey Atlantik Andlaşması’na, Bayar-Menderes Mektupları’ndan, Enver Ziya Karal’ın Kurucu Meclis Notları’na 20 de ek var (s. 218-285).

Kitabın alt başlıkları “Bir İhtilal, Bir Devrim, Bir Anayasa” ise, bize göre şöyle yorumlanabilir:

27 Mayıs’tan sonra Cumhuriyet’i kuruluştaki omurgasına oturtmak isteyen başka bir askeri harekât olmadı. 27 Mayıs, bu açıdan bir “*devrim*”di.

Sonrasında da Türkiye’de askeri müdahaleler oldu, ama bir tek o “emir-komuta” zincirine girmedi ve meşruiyetini kaybetmiş bir idarenin zulmüne boyun eğmedi. 27 Mayıs, bunun için bir “*ihtilal*”di.

Ve en önemlisi 27 Mayıs Türkiye’ye, 12 Mart’ta 12 Eylül’de ‘lüks’ diye, ‘bol’ diye budanan, temel hak ve özgürlüklerin yanına, ekonomik hakları da ekleyen “*anayasa*”yı getirdi.¹

* * *

Kitabı okurken, insan yer yer hangi dönemde yaşadığını (1950’ler mi, 2000’ler mi) karıştırıyor ve doğal olarak DP-AKP karşılaştırması yapıyor.

Kitabın bize hatırlattığı olaylar çerçevesinde -tüm sorumluluğu bize ait olmak üzere- DP ile AKP arasında “*ortak noktalar*”ı şöyle belirlemek mümkün:

1 - DP de, AKP de, Kemalist rejime muhalif partilerdir.

2 - Bunun doğal sonucu olarak rejim karşıtı unsurlarla işbirliği yapmışlar ya da iktidarlarını sürdürmek için işbirliğine oynamışlardır.

3 - Bu özellikleri nedeniyle her ikisi de Türk Silahlı Kuvvetleri’nden korkmuşlar, ordunun kendilerini devireceğine inanmışlar ve bunu engellemeye çalışmışlardır.²

1 ‘Toptancılar’ın 12 Eylül’le aynı kefeye koydukları 27 Mayıs, 12 Eylül’ün tam tersine anayasayı hazırlamak için demokratik biçimde bir meclis kurmuştu. 27 Mayıs, demokratik biçimde oluşturulan bu meclise bir anayasa hazırlamakla kalmamış, bu anayasanın referandumda reddedilmesi durumunda, anayasayı doğrudan halk tarafından seçilecek bir ‘kurucu meclis’in oluşturmasını da peşinen kararlaştırmış ve açıklamıştı.

258 üyeli Temsilciler Meclisi; siyasi partiler, 67 ilin temsilcileri, barolar, basın, ticaret odaları, sendikalar, üniversiteler, gençlik kuruluşları gibi çeşitli organların temsilcilerinden oluşuyordu.

Temsilciler Meclisi’nde DP’nin temsil edilememesi nedeni ise, 1955’ten beri parti kurultayını toplamadığı için münfesi hale gelmesiydi. Bugünlerde hakkında efsaneler yazılan, ‘mazlum’ ve ‘mağdur’ gösterilmeye çalışılan ve adı ‘demokrat’ olan o parti, en temel demokrasi göstergesi olan parti kurultayını 5 yıl toplamadığı için kapandı.

(Yassıada’da DP’lilerin avukatlığını yapan, hatta bu nedenle iki ay hapis yatan, AP’den politikaya giren, 12 Eylül yönetimi tarafından Zincirbozan’a gönderilen, Doğru Yol Partisi’ni genel başkanlığını yapan ve bu yazı yazıldığında DP’nin genel başkanı olan) Hüsamettin Cindoruk’un şu sözü, yaşamadıkları ve bilmedikleri dönemler için ahkâm kesenlerin kulağına küpe olabilir: “DP’yi 46-55 ve 55-60 diye ikiye ayırarak değerlendirmek lazım. Birini alkışlayalım, birini yargılayalım.”

2 DP, iktidara gelişinin birinci ayında TSK’nın üst kademesini tasfiye etmişti. İktidarının ilerleyen yıllarında İsmet İnönü’nün orduyu ihtilâl kışkırttığını savundu, hatta 27 Mayıs İhtilali’nden bile İnönü’yü sorumlu tuttu. AKP ise, TSK’ya karşı başlangıçta AB kartını kullandı. Ancak, daha sonra bununla yetinmedi, aynı korkunun sonucu olarak doğrudan TSK’yı hedefe alan eylemlere girişti.

4 - Her ikisi de kendilerine yakın ayrı bir sermaye bloku oluşturmaya çalışmışlar, onu desteklemişlerdir.

5 - Her ikisi de iktidara gelirken ve iktidarlarının belirli bir süresince -teorik olarak kendileriyle aynı çizgide olmayan- çevrelerden büyük destek görmüşlerdir.

6 - Her ikisi de iktidarlarının ilerleyen yıllarında, önceleri kendilerini destekleyen; ama, kendilerinden olmayan sermaye gruplarına karşı savaş açmışlardır.

7 - Her ikisi de, dini ve dinsel duyguları siyasal bir araç olarak kullanmışlar ve tarikatlarla işbirliği yapmışlardır.

8 - Her ikisi de, meclis çoğunluğunun, ‘mutlak yetki’ olduğuna inanmışlar, yargı erkine karşı açık tavır almışlar, aynı zamanda iktidarlarını sürdürmek için yargı erkini hukuka ya da Anayasa’ya aykırı olarak kendi lehlerine kullanmaya kalkmışlardır. DP, yargı organına ait bir yetkiyi (Meclis’te kurduğu tahkikat komisyonu ile) yasama organına vererek “anayasal düzeni ihlal” suçu işlemiş; AKP, yargı organına ait (siyasi partilere kapatma davası açma) bir yetkiyi, yasama organına (bir meclis komisyonuna) veren anayasa değişikliği TBMM’de yeterli oya ulaşamadığı için suçun kıyısından dönmüştür.

9 - Her ikisi de dönemin ‘egemen’ine (ABD) açıkça bağlı dış politikalar izlemişlerdir.

10 - Her ikisi de dönemin dünya konjonktürünün gerektirdiği ekonomik politikaları izlemişlerdir.

11 - Başbakanlarının (Menderes ve Erdoğan) siyaset anlayışı ve üslupları büyük benzerlik taşımaktadır. Hatta bizim değerlendirmemize göre, Erdoğan başbakan olduğunda, Menderes’in 1957 seçimlerinden sonraki tavrından başlamıştır.

12 - Her ikisi de kendilerini kayıtsız şartsız destekleyen (yandaş) basın oluşturmuşlar ve kendilerine muhalefet eden basına karşı benzer tepkileri göstermişler ve muhalif basını susturmak için benzer yöntemleri kullanmışlardır.

13 - Her ikisi de ‘rövanşist’ partilerdir.

14 - Ve son olarak her iki parti de gerçekten ‘büyük’ halk desteği ile iktidara gelmelerine karşın, iktidarlarının ilerleyen dönemlerinde ‘otoriter’den ‘totaliter’e dönen politikalar izlemişler ve iktidarlarını ‘totaliter partiler’ olarak tamamlamışlardır.

Sonlarının aynı olmasını ise, dilemeyiz. Çünkü, Şevket Süreyya Aydemir'in söylediği gibi; *“Eğer iktidarlar bu şartları gereği gibi değerlendiremezse, ihtilal olur.”*

Bu aynı zamanda şu demektir: *“Eğer iktidarlar şartları gereği gibi değerlendirirse, ihtilal olmaz.”*

Demek ki, değerlendirmek ya da değerlendirmemek AKP'ye bağlıdır ve sonucu belirleyecek olan da AKP'nin kendisidir.